

גליון

מעדני אשר

יו"ל ע"י מכון מעדני אשר

גליון תשל"ה (שנה ט"ז)

פרשת יתרו תשע"ט

ומסיים בלימוד זכות דעל מה סמכו החתנים להפציר ולא חוששים מאיסור לא תחמוד: דכל האיסור להפציר בחבירו לתת או למכור הוא רק כשנעשה לטובתו בלבד להשיג החפץ מחבירו, אבל כשזהו גם לטובת הנותן כגון הכא דדרישת החתן היא עבור בת הנותן שתקבל יותר א"כ זהו לטובתו גופא, בכה"ג יש לצדד שמה לא עובר בלא תחמוד וצ"ב.

וכן בשו"ת בצל החכמה חלק ג' סימן מ"ד מלמד זכות על דבר המצוי בחתנים שמפצירים, ע"פ השיטות שבמתנה אין איסור לא תחמוד.

חתן שחמד מחמיו כמה דברים ורוצה לחזור בתשובה האם יש לו חיוב להחזיר לחמיו?

יש לחקור באיסור של לא תחמוד, האם הוא דומה לאיסור גזילה, ויש בו חיוב השבה, או שמה איסורא דעבד עבד ואין לו תקנה.

הנה בחשוקי חמד בכורות ל"ד נסתפק בחותן שהבטיח דירה בת שתי חדרים, ועכשי הוסיף החתן ודורש חדר שלישי, והחותן לא עמד בלחץ ונתן לו חדר שלישי, שאף על פי שחותנו ממלא מבוקשו, אעפ"כ עובר החתן על לאו זה דלא תחמוד, כמבואר בחפץ חיים יש לדון כשהחתן חוזר בתשובה, האם צריך להשיב את השווי של החדר השלישי לחמיו, יש גם לדון אם מותר לחתן להשתמש בחדר השלישי.

תשובה: מבואר בגמ' בכורות ל"ד שחז"ל קנסו אדם שעבר איסור, ואם כן אולי אף כאן יש לקונסו במה שעבר איסור, ולא ישתמש בחדר הנוסף שקיבל באיסור, וכן שיחזיר את שוויו לחמיו.

והנה למעשה דנו הפוסקים באיסור של לא תחמוד, האם הוא דומה לאיסור גזילה, ויש בו חיוב השבה, או שמה איסורא דעבד עבד ואין לו תקנה.

דבתומים סימן ל"ד ס"ק י"ג כתב שמדאורייתא באמת לא צריך להשיב דבר שחמד, אבל רבנן עשוהו כגזל לכל דבריו וחייב בהשבה, יעו"ש, ולדבריו לכאורה אף בענייננו אין לחתן להשתמש בחדר כל זמן שלא יתן את דמיו לחמיו.

אולם יעו"ש בחידושי הרי"ם ח"מ שם שחלק על דברי התומים וכתב דאיסורא דעבד עבד, דלא מציינו בשום מקום שצריך להחזיר חפץ שחמד, דממ"נ אם הבעלים נתרצה, נתרצה, ואם לא נתרצה הוי גזל ממש, וכן מבואר בחת"ס ח"ו סימן כ"ה דאם הבעלים נתנו את החפץ, איסורא דעבד עבד ואין חיוב השבה.

ואם כן בענייננו אי אפשר להוציא בבית דין את דמי החדר מהחתן, אולם ודאי שמן הראוי שיתן את דמיו לחמיו.

חתן שמבקש מחמיו שיוסיף לו נדן האם עובר על איסור לא תחמוד? בפרשתן כ"י"ד לא תחמוד בית רעיק לא תחמוד אשת רעיק וכו' וכל אשר לרעך.

יש לחקור בחור שדורש מחמיו כסף לדירה האם עובר באיסור לא תחמוד.

הנה החפץ חיים בספרו ספר המצוות הקצר ל"ח מצוה מ' כתב וז"ל מצות לא תעשה שלא לחמוד דבר של חבירו שנאמר לא תחמוד וחמדה הוא, שמשתדל להוציא מחשבתו לפועל ומרבה רעים על חבירו ומפציר בו עד שלקחו ממנו וכו' ומצוי זה בחתן שמכביד על חותנו קודם החתונה שיתן לו דבר פלוני ופלוני מה שלא התנו ע"ז בשעת כתיבת התנאים ואף על פי שחותנו ממלא מבוקשו עובר החתן על לאו זה דלא תחמוד."

וכן כתב בספרו שמירת הלשון סוף פרק ג' וז"ל עוד אמרתי לעורר על דבר אחד שנכשלין בו בני אדם, הנה ידוע שעון גזל הוא בין מאחרים ובין מקרוביו ואפילו מאביו ואמו כדאייתא בגמ' ב"ק ע' ע"מ א' גנב משל אביו, ופשוט דהוא הדין הלאו שלא תחמוד שייך גם כן לכל, ועיי"ן בש"ע שהלאו דלא תחמוד אינו בחומד בלב לבד כי אם כשמרבה עליו רעים להפצירו עד שיתן לו, ואם כן לפי זה, אם נתקשר עם אחד בכתיבת התנאים להשיא לו בתו, וגמרו ביניהם הנתינות של כל אחד, דקודם הגמר רשות ביד כל אחד לבקש מה שבלבו, דבלא זה אינו רוצה להתקשר עמו, ולאחר זה הרבה רעים להפציר במחותן שיוסיף לו עוד ועוד, לכאורה יש בזה הלאו דלא תחמוד, וכן כל כהאי גוונא מתנות של רשות לאפוקי צדקה שאין בלבו של הנותן לתן כי אם לאחר הפצרת רעים יש בזה משום לא תחמוד.

ובשו"ת תשובות והנהגות חלק ב' סימן תר"ז, ועיי"ן בשו"ת אבן ישראל חלק ח' סימן ק"ה נשאל מחתן האם מותר לבקש מחמיו דברים או שעובר על איסור לא תחמוד ומביא את דברי החפץ חיים הנ"ל.

והעיר על זה: דלכאורה הכא לא הוי אלא מתנה, ובשו"ת "ארץ צבי" סימן ג' אות ו' האריך להוכיח כדברי האדמו"ר הגרא"מ אלתר זצ"ל מגור דבמתנה אין עוברין בלאו דלא תחמוד, ומה שכתב רבינו יונה שהמפציר בחבירו לתת לו מתנה עובר, אינו אלא דעת יחיד, ומביא גם בשם אביו שאין עוברין במתנה, ולכאורה צ"ע לפנינו מדברי הקדוש בעל חפץ חיים זצ"ל שאסור.

ויש לתרץ: דדוקא במתנה כתבו דאין עובר, וטעמם דכל מאי דעוברין בלא תחמוד הוא רק כשנותן לו מעות דההפצרה היא חזקה ומכרחת ואין כאן דעת גמורה ולכן עוברין, ולא במתנה שאין עליו שום הכרח, ולפי"ז הכא דומה למכר שלוקח בתו ורוצה מחותנו שיוסיף במחיר שמשלם עבורה ולכן עוברין.

אור חדש על ציון תאיר

ברכת מזל טוב לידידינו

איש עסקים ר' צבי רייזמן שליט"א לוס אנג'לס מחבר סדרת הספרים הנפלאים רץ כצבי י"ד חלקים לרגל הופעת ספרו החדש הנפלא והמרתק רץ כצבי ב' חלקים - "בעניני קטן בהלכה"

מאות שאלות אקטאליות ומרתקות בעניני חינוך - קטן והמסתפק יהא רעוא שבזכות מעשיו הכבירים להגדיל תורה יזכה לברכת התורה

אורך ימים בימינה בשמאלה עושר וכבוד ושיכול להמשיך במפעליו הגדולים בהרצת תורה בספריו הנפלאים
המכריכין בלב מלא הערכה
אשר אלהינו פויל

גליון זה נודב ע"י ידידינו

העומד לימיננו בכל עת

הרה"ג רבי אליעזר גוטליב שליט"א ליקווד

לעילוי נשמת אמו

האשה החשובה מרת חיה בת הרב יצחק ע"ה

נפטרה י"ג שבט האי שתא ש"ק פרשת בשלח ת.ג.צ.ב.ה.

יהא רעוא שבזכות מעשיו הכבירים להגדיל תורה

ינחם בנחמת ציון וירושלים

ואך ששון ושמחה ישכון באהלו תמיד

גליון זה נודב ע"י ידידינו

הגאון יוסף קרביץ שליט"א מודיעין עילית

לרגל שמחת החלאקה לבנו

היניק וחכים כמר מנחם נ"ו

יהא רעוא שבזכות זיכוי רבבות ירווה נחת

מכל יוצאי חלציו ויצליח בכל אשר יפנה

גליון זה נודב ע"י ידידינו הנגיד הנכבד

הרב דוד בעק שליט"א ציריך

לעילוי נשמת אביו

הרב יעקב נטע בן הרב יהושע ז"ל

נלב"ע י"ט שבט ת.ג.צ.ב.ה.

האם כשכותבים דברי תורה עדיף שלא יכתבו בעט מברזל

משום שברזל מקצר ימים?

בפרשתנו כי כ"ב ואם מזבח אבנים תעשה לי לא תבנה אתהן גזית כי חרבך הנפת עליה ותחלליה.

איתא במכילתא בפרשתנו מובא ברש"י מכאן היה רבי שמעון בן אלעזר אומר, המזבח נברא להאריך שנותיו של אדם, והברזל נברא לקצר שנותיו של אדם, אינו רשאי להניף המקצר על המאריך.

הנה איתא בערוך השולחן יורה דעה סימן רע"א סעיף ל"ח כתב רבינו הרמ"א בסעיף ז' יש אומרים שיש לכתוב בקולמס של קנה ולא בנוצה עכ"ל ואמת דאמרין כן בגמ' תענית כ"ב דזכה הקנה שיטלו ממנה קולמס לכתוב בו ספר תורה תפילין ומזוזות ע"ש ומלשון זה עצמו מוכח שאין זה חובה אלא שכך נהגו, וראיה שהרי במס' סופרים מביא כל דיני כתיבת ס"ת ולא הזכיר במה לכתוב ע"ש ועתה לא נהגו לכתוב בקנה מפני שאין אנו יכולין לכתוב בקנה וכותבין בנוצות עופות טהורים שטובים מאד לכתביה ומ"מ אין כדאי לכתוב בנוצת ברזל חדא דנוקב ועוד דהתורה מארכת ימים והברזל מקצר, ואף בחידושי תורה נכון לבלי לכתוב בקנה ברזל מטעם זה.

ובספר הנפלא שמחת מרדכי בפרשתנו לידידינו הנגיד הנכבד הרב מרדכי הגר שליט"א מביא ששאל את הגר"ח קנייבסקי שליט"א האם צריך לחשוש לזה שלא לכתוב חדושי תורה בעט של ברזל, ופסק מה שכותב יותר טוב.

ובשו"ת שבט הלוי חלק ב' סימן קל"ז נשאל אם לכתוב לכתחלה סת"מ בקנה של ברזל.

וכתב דבש"ע יור"ד סוס"י רע"א איתא דלכתוב לכתחלה בקנה לא בברזל ולא בנוצה, והטעם כ' הט"ז ובלבוש שם דחורצים והוי כעין חקיקה, אף דהוי חק ירכות, מ"מ חוששין לכתחלה, והש"ך כ' דאין נוהגין כן רק כותבים בנוצה, ולכאורה יראה דוקא נוצה ולא ברזל.

איברא בקסת הסופר סימן ג' ס"ק ו' כתב ואין נוהגין כן אלא כותבין בנוצה ואפילו בקולמוס של ברזל, וכן העיד שם בשם הגאון המוסמך בני יונה שכתב בעצמו בקולמוס של ברזל, ובהגהות מרן החתם סופר לספר קסה"ס יראה דלכתחלה עכ"פ יקח נוצה דהוי מותר בפ"ך ממש יע"ש, ומביא גם את דברי הערוך השלחן הנ"ל.

ומסיק: דנראה כהיום דיש עטים של זהב יש להקל לכתוב בהם בב' תנאים, א' אם קשה לו הכתיבה בנוצה, ב' דהכתיבה בעט זהב תהיה מהודרת יותר לדינא, וטעמא דילי דרואים אנו שאין מנקבים הקלף, ועוד דטעמא דברזל נבראת לקצר ימים הוא מדין מזבח דלא תניף עליהם ברזל שארז"ל אינו בדין שיונף המקצר על המאריך, והרמב"ן כתב סו"פ יתרו דברזל דוקא אסור, לא כסף וזהב יע"ש וכדאי הגאון בני יונה לסמוך עליו שהוא עצמו כתב כן, אבל זולת זה אין לזוז מכתביה בנוצה כפי הנהוג לעולם.

האם יש איסור להניח את המזוזה בנרתיק של ברזל משום שברזל מקצר ימים?

הנה בספר דעת קדושים הלכות מזוזה סימן רפ"ט ס"א, מובא בעל שם טוב על התורה פרשת ואתחנן ס"ק פ"ה כתב שמעתי בשם הר"י בעש"ט שנוכח לקבוע המזוזה בתיק שאינו ברזל, מעין מה שאמרו חז"ל מדות ג' ד' אינו בדין שיונף המקצר על המאריך, ובמזוזה כתיב למען ירבו ימיכם, גם על כל מתכות.

ומסיק הדעת קדושים: דאין קפידיא כ"כ, ורוב התיקון א"א בלי יתדות ברזל.

ובשו"ת אפרקטא דעניא חלק א' סימן צ"ט כתב דמכתב דאין קפידיא "כל כך" משמע דמ"מ ראוי להקפיד.

איך בירך יתרו על הניסים שהיה במצרים הרי לא ראה את מקום הניסים?

בפרשתנו י"ח ויאמר יתרו ברוך ה' אשר הציל אתכם מיד מצרים ומיד פרעה וגו'.

הנה איתא במשנה ברכות נ"ד ע"מ א' הרואה מקום ששעשה בו נסים לישראל אומר ברוך שעשה נסים לאבותינו במקום הזה.

ובגמ' שם ילפינן מפסוק הנ"ל דחזינו שיתרו בירך על הנסים שעשה הקב"ה לאבותינו.

ובמהרש"א שם הקשה: וז"ל וא"ת למ"ד דבעי שם ומלכות בכל הברכות, הרי כאן שאמר יתרו ברוך ה' אשר וגו' אין כאן מלכות וי"ל אשר הציל אתכם וגו' מתחת יד מצרים הוא במקום מלכות שממלתו בכל, וכן כתב הפני יהושע שם.

יש להקשות: הרי לא מברכין על נס רק כשרואים את מקום הנס, והרי יתרו לא ראה מקום הנס, שהרי לא באה עליהם רק במדבר, א"כ איך בירך, כך מקשה במאירי ברכות נ"ד ע"מ א', ובשיטה מקובצת שם, וכן המהרש"א, ובגליוני הש"ס שבת ל"א ע"ב, ובעין יעקב שם.

איכא כמה תרוצים:

- כל שרואה הרבים הניצולים כרואה מקום הנס דמי, לכן יתרו כשראה את עם ישראל שניצלו היה יכול לברך כמו שראה את המקום ממש, כך תירץ בשיטה מקובצת ברכות נ"ד, וכן כתב המאירי, וכן פסק הרמ"א אור"ח סימן רי"ח ס"ק ע"ג שיערי ציון שם ס"ק י"ח.
 - כיון דכתוב שבא אל הר האלוהים, והענין הרי היה משהו את כל ההרים, נמצא שמשם היה יכול לראות ארץ מצרים ושפיר בירך, כך תירץ בעין יעקב ברכות נ"ד ע"מ א'.
 - לכתם במדבר בכלל נס הצלתם ממצרים הוא וראה שם עמהם נסי המן והבאר וענני כבוד, דאז הוא גמר ניסי מצרים לכן היה יכול לברך, כך תירץ בספר המכתם הלכות ברכות והודאה, וכן המהרש"א ברכות נ"ד.
 - כיון דיצאו ממצרים עפ"י ה', וכן מן הים סוף נסעו ע"פ ה', וכל מסעיהם עפ"י ה' היו, ועל כן כל המקומות כמקום אחד חשבינן להו, וכדאמר בגמ' שבת ל"א ע"ב דהויא ליה מהאי טעמא כסותר על מנת לבנות באותו מקום, אף דהסתירה במקום אחד והבנין במקום אחר, ועל כן שפיר ה"ל כאילו היה במצרים ובים סוף מקומות הנס עצמן, כך תירץ בגליוני הש"ס שבת ל"א ע"ב.
- ה. משה רבינו המשיך הנס והראו לעיני יתרו כאילו הוא נעשה עכשיו, הרי זה כמו תמונות שעושים כעת, לכן הוא כאילו שראה את הנס לכן היה יכול לברך על זה, כך תירץ האמרי אמת לקוטי דף ל"ח.

איך בירך יתרו ברכת הגומל על יציאת מצרים הרי הוא לא היה שם?

הנה בש"ך בפרשתנו י"ח ויאמר יתרו ברוך ה' אשר הציל אתכם, דבירך ברכת הגומל כמו שאמרו בגמ' ברכות נ"ד ע"ב שאם היה חייב לברך ובא אחר ובירך, ברוך אשר גמלך כל טוב ואמר אמן יצא יד"ח, לזה ישראל היו חייבים לברך ובא יתרו ובירך להוציאם ידי חובתם.

וכן כתב בתורת חיים סנהדרין צ"ד עמוד א' כל מי שנעשה לו נס צריך להודות ולומר ברוך כדאיתא בגמ' ברכות נ"ד ע"ב ארבעה צריכין להודות וכו' מאי מברך אמר רב יהודה ברוך הגומל חסדים טובים, ובגמ' שם משמע דאם בירך אחר ואמר ברוך ה' אשר גמלך טוב וכו' וענה אמן יצא ואפילו לכתחילה משמע דשפיר למיעבד הכי דקאמר תם רב יהודה חלש ואיתפח על לגביה רב חנן בגדתאה ורבנן אמרי ליה בריך רחמנא דיהבך לן ולא יהבך לעפרא אמר להו פטרותן תו מלאודויי, ואם כן בשעה שאמר יתרו לפני משה וכל ישראל ברוך ה' אשר הציל אתכם וגו' מסתמא כולם ענו ואמרו אמן, ויצאו חובת הגומל.

וכן כתב בחידושי הגר"י סימן צ"ח על הפסוק ויחד יתרו על כל הטובה אשר עשה ד' לישראל וגו', ויאמר יתרו ברוך ד' אשר הציל אתכם מיד מצרים וגו' דהנה בשו"ע אור"ח סימן רי"ט סק"ד מבוואר דאפשר לברך ברכת הגומל על טובת חבירו, וכתב הרמ"א הטעם בזה"ל, ואין זה ברכה לבטלה מן המברך אף על פי שלא נתחייב בברכה זו, הואיל ואינו מברך רק דרך שבח והודאה על טובת חברו ששבח בה, וכתב הט"ז משמע דוקא ששמח בלבו על שזה נתרפא או ניצל, אבל אינו שמח בלבו כל כך, אלא שאומר כן מפני השלום, אין לברך בשם ומלכות, דהויא ברכה לבטלה, וזהו המבואר כאן, ויחד יתרו על כל הטובה, דהיינו ששמח על הטובה, ולכן ויאמר יתרו ברוך ה' אשר הציל, דהיינו דבירך ברכת הגומל משום ששמח על טובת והצלת ישראל, היה יכול לברך על כך ברכת הגומל וההודאה.

הנה הא דכתבו דבעת יציאת מצרים היה חיוב של ברכת הגומל: דבר זה קדים בראשונים דכתב המרדכי מסכת פסחים סדר של פסח רמז תרי"א ויש אומרים דלכך צריך שלש מצות לזכר לחמי תודה כדאמרין בגמ' ברכות נ"ד ע"מ ב' ד' צריכין להודות וחשיב יוצא מבית האסורים, והשתא נמי נגאלו משעבוד מצרים, ובלחמי תודה היו ג' מינים מצה מנחות ע"ז א' ואף על גב דבלחמי תודה היו ארבעים חלות ע"ז ב' מ"מ אם אפאן בדיעבד ד' חלות יצא ע"ז א' והשלשה היו מצה והד' מחמץ.

"קול המעדנים"

אפשר לשמוע שיעורי המעדני אשר בהלכה והגדה
שנאמרו בקהלות הקודש בארץ ובחול
בקול הלשון ישיר 073-2951280
וכן קול הדף 199-02640000-8 מדור ווארט על הפרשה

בשורה משמחת

כל ליל שישי אי"ה היא אפשר לשמוע
שיעור אקטואלי בהלכה על פרשת השבוע
במערכת קול התורה שעל ידי חסידי תולדות אהרן
02-3722700 ולחוץ 9-1

מדור משיב כהלכה

מדור זה נודב ונערך ע"י ידידנו ר' מרדכי זיסקינד הגר שליט"א
מנהטן

משיב כהלכה שינון ידיעת ההלכה - הלכות שבת
כל השאלות הם משו"ע ומשנה ברורה

מדור ידיעת ההלכה (עניני מוקצה ובסיס)

א [שאלה. הניח באמצע השבוע מחשב נייד על הטלית של שבת קודש בארון כדי לשמור את המחשב במקום בטוח, האם מותר לו למשוך הטלית מתחת או לא.

ב [שאלה. מה הדין במי שקבע את המיטה בביתו בערב שבת שיהיה בסיס למוקצה [ולמשל שהניח על המטה דברי מוקצה מחמת חסרון כוונה], ולאחר מכן [ולמשל שהלך כבר לבית הכנסת נודע לו בדרך, ללא שמישהו מבני הבית יכל להוריד את המוקצין מקודם שבת] שבת נודע לו כבר כשלא היה בביתו שיש לו אורחים וצריך את המיטה בשביל שישנו בה, וחשב בלבו שרוצה המטה בשביל האורחים, האם יכול לחזור בו ממעשהו הראשון ע"י מחשבה לבד או לא.

ג [שאלה. האם הפח שמונח שם שקית הזבל נעשה בסיס לדבר האסור, וא"כ אסור להזיז את הפח בשבת?

ד [שאלה. בשלום זכר' וכדומה נוהגים שנותנים כלי באמצע השולחן כדי לתת לתוכו הקליפות של האגוזים ואח"כ זורקים אותה לפח וצריך לברר האם מותר לעשות כן?

ה [חידוד. כיצד שייך מקרה שסיר על האש בשבת הוא בסיס לדבר האסור, ויהא אסור להזיזו בשבת.

מדור אחודה חידה [חידות מהפרשה]

ו [חידה. איזה כהן החזיר גרושתו ואיך היה מותר לו לעשות כן?

ז [חידה. היכן מפורש בפרשה שכתביה נקראת אמירה (ולכא"ו זהו דלא כתוס' בגיטין ע"א).

ח [חידה. איזה מלך מחל על כבודו בפרשה, ואיך היה מותר לו?

ט [חידה. היכן הקב"ה הקדים רפואה למכה בעשרת הדברות.

י [חידה. מתי העיניים ראו דבר שהוא כאויר שאין בו ממשות ושקוף.

כללי השתתפות

1. כל תשובה נכונה, אפילו לשאלה אחת תזכה את השולח להיכנס להגרלה על סך 1000 ₪.
2. כל תשובה נכונה על כל שאלה, הינה זכות נוספת להשתתף בהגרלה, כך שכל מי שישלח יותר תשובות לכל השאלות מגדיל את סיכוייו בהגרלה.
3. כל חודש, בראש חודש תערך הגרלה בין כל השולחים, הזוכה ייבדקו תשובותיו, יתקבלו אך ורק תשובות מפורטות.
4. ניתן לשלוח כל שבוע את התשובות של אותו שבוע, או עד ראש חודש.
5. שימו לב חשוב מאוד: קבלת התשובות הינה אך ורק לפקס מערכת משיב כהלכה 077-5558617 או במייל meir.s1000@gmail.com נא לציין בתחילת המכתב על כמה שאלות השיבו, וכמו"כ שם מלא, כולל/ישיבה. ועיד וטלפון וכמו"כ נא לציין על איזה פרשה השיבו. [לברורים ופרטים נוספים בטלפון 053-3154010 בשעות הערב בין 8:00 ל-9:00 בבגד]. השולחים בכתב יד, בפקס, להקפיד על כתב ברור וקריא שיהיה ברור לאחר משלוח הפקס. כתב לא ברור לא יכנס להגרלה. יש עדיפות לשלוח התשובות מוקלד במייל כי כך זה יכנס בעוה"ל לספר שיצא לאור בעתיד בל"ג. שאר עניני העלון לא שייכים לפקס או מייל או טלפון זה, אלא כמוצין במסגרת ע"ג העלון.

תשובות ניתן לשלוח עד ר"ח אד"א

בחור לפני הבר מצוה שרוצה שיהא שגור הברכות של קריאת התורה בפיו האם מותר לחזור על זה בשם ומלכות?

בפרשתנו כ"ד לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא כי לא ינקה ה' את אשר ישא את שמו לשוא.

הנה נחלקו הראשונים האם איסור ברכה לבטלה אסור מן התורה.

שיטת התוס' ר"ה ל"ג ע"א ד"ה הא, וכן בערוכין צ"ו ע"א שברכה לבטלה היא רק איסור דרבנן, ומהתורה ליכא איסור דהא דאסור להזכיר שמו של הקב"ה לבטלה, ה"מ בלא ברכה אבל בברכה מותר.

וכן כתב הריטב"א ר"ה כ"ט ע"א דברכה לבטלה רק דרבנן, ומביא ראיה מהא דאיתא בגמ' שם דמשום מצות חינוך בניו מותר לומר ברכה לבטלה.

ובערוך נזר שם הקשה על הריטב"א דאין ראיה מזה דברכה לבטלה דרבנן: דאפילו היא מן התורה, מותר דמאי שנא מכל מצוה דרבנן דמברכין, אלא כיון שאיכא צווי של לא תסור מותר לברך דלא היא לבטלה, א"כ ה"נ בנידון דיין.

אבל שיטת הרמב"ם בפ"א מברכות ה"טו וכן בשו"ת פאר הדור סימן ק"ה, דברכה לבטלה היא איסור תורה, עיין שו"ת מנחת אלעזר ח"ג סימן כ"ה שדן באריכות בענין סתירת הרמב"ם בענין זה כתב שלוקח עליה והיא דאורייתא.

ובמגן אברהם אור"ח סימן רט"ו הביא את מחלוקת התוס' והרמב"ם, וכן כתב במנחת חינוך מצוה ל' ובמצוה ת"ל שזה מחלוקת תוס' והרמב"ם.

יש לחקור בחור לפני הבר מצוה שרוצה שיהא שגור הברכות של קריאת התורה בפיו האם מותר לחזור על זה בשם ומלכות או דילמא אסור.

הנה בספר וישמע משה חלק ד' סימן ע"ו לידידי הגאון משה פריד שליט"א הביא ששאלו כמה פוסקי זמננו מה הלכה בענין זה ונחלקו להלכה.

דהגאון רבי חיים קנייבסקי שליט"א, וכן הגאון רבי ניסים קרליץ שליט"א פסקו שאין זה דרך חינוך ראוי לקטן, שהרי הוא מתרגל לזלזל באמירת השם שלא לצורך, וכל דבר שאסור לגדול אין לחנך כן את הקטן, וכן פסק הגאון רבי שלמה זלמן אולמן זצ"ל.

אבל הגאון רבי יצחק זלברשטיין שליט"א וכן הגאון רבי שמאי גראס שליט"א וכן הגאון נפתלי נוסבוים שליט"א, וכן הגאון רבי משה שאול קליין שליט"א פסקו שמותר לקטן להכין את עצמו לעליה לתורה גם עם הזכרת ה', דכיון שמותר לומר שם השם משום חינוך, א"כ ה"ה הכא.

והגאון המפורסם רבי שמאי גראס שליט"א כתב עוד סברא נפלאה להתיר: ע"פ מה דאיתא בחכמת שלמה אורח חיים סימן רטו סעיף ד: הן הגיע לידי ספר חיי אדם לפי שעה וראיתי שם בנשמט אדם [ככלל ה' אות א] שהעיר למה יהיה ברכה לבטלה מן התורה אם אינו דרך שחוק והיתול, הרי אם יאמר אלף פעמים אתה הוא ד' מלך העולם בורא פרי האדמה ועוד כיוצא בזה לא יהיה אסור וכשאומר ברוך אתה וכו' יהיה, עכ"ל. ובזה מלאך לבו לחלוק על כל הפוסקים ולהתיר בספק ברכה. ואני אומר ישתקע הדבר ולא יהיה נאמר, דודאי דברי הפוסקים נכונים, דודאי גודל מעלת הברכה יתר על שאר שירות ותשבחות, זה גורם הפסדה ואיסורה אם הוא בחנם. והנה ענין ברכה היו תשלומין על הטובה שקבלנו ממנו יתברך, הן קבלת טובת עולם הזה ככל ברכת הנהנין, הן טובת הנפש במצוה שנתן לנו, הכל היא הברכה גמול מן גמול, וכמו שאמרו חז"ל להדיא בפ"ו דברכות [לה, א] דכל הנהנה מהעולם הזה בלי ברכה כאלו גזול להקב"ה וכנסת ישראל, וכן אמרו דהוי כמעל בקדשי שמים. מכל זה מוכח דהברכה היא תשלומין לו יתברך עבור הטובה, וממילא כיון דאם יאמר אתה ד' מלך עולם בראת וכו' לא יצא בזה ידי שילום תשלומין רק אם אמר ברוך אתה הוא תשלומין, ומוכח דברכה יש בה מעלה הרבה על דרך שיר ושבח, וא"כ מהאי טעמא גופא אסור אם היא לבטלה. על דרך משל באם אדם יאמר לאיש נכבד הריני מחזיק לך טובה על הטובה שעשית לי, אם הנכבד יודע שלא עשה לו טובה יעוס עליו, כי יאמר צחקת בי והרי לא עשיתי לך טובה ולמה תחזיק לי טובה חנם, ודובר שקרים לא יכון לנגד עיני [תהלים קא, ז]. א"כ מכל שכן בו יתברך, הרי אמרו חז"ל [יומא טז, ב] דלכך לא אמרו הגבור והנורא, דמתוך שידועים שהוא יתברך אמיתי לא כזבו בו, רק דאח"כ החזירו עטרה ליושנה שאמרו שאינו כזב דהן הן גבורותיו, אבל לולא זה לא היו אומרים לו כיון דהוא אמיתי, כן הכי נמי דרך ברכה דהוי תשלומין לו יתברך, זה אינו שייך רק בשעה שנהנה מטובתו יתברך מאותו דבר, הן הנאת הנפש הן הנאת הגוף, אז שייך לו יתברך תשלומין. אך אם בשעה זו לא נהנה מדבר זה א"כ הוי התשלומין דבר שקר ודובר שקרים לא יכון לנגד עיניו יתברך. לכך אסור לברך ברכה לבטלה, אבל אם אינו בלשון ברוך אתה רק בלשון אתה הוא, כיון שדרך ברכה אינו יוצא בו, מוכח דאינו תשלומין רק שבח ושירה, לכך מהאי טעמא אף אם אינו נהנה בשעה זו אינו שקר, לכך מותר לאמרו. ולכך מהאי טעמא גם מספק אין לברך, דספק שקר נמי אסור, ע"כ לפי הנ"ל בבחור בר מצוה שמתכוין להתלמד ולא ליתן שבח להקב"ה מותר לו.

גנובות אפשר לשלוח

עד יום ב' בערב

להרב אשר אנשיל שוורץ שליט"א רח"ת תכלת מרדכי 15/4 רמת בית שמש

לברורים בכל ענייני המערכת, בטל: 053-3166560

מייל: m0533166560@gmail.com

פקס: 077-4448278

